

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Наталія Рабцун,
аспірант кафедри
фінансові ринки,
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет імені
Вадима Гетьмана»

У статті розглянуто проблеми й перспективи розвитку вітчизняного фондового ринку. Визначено особливості державного регулювання фондового ринку. Проаналізовано структуру державного й гарантованого державою боргу України.

На початку 90-х років Україна стала на шлях створення ринкових відносин. Ринкова трансформація її економіки передбачає не тільки зміни в галузі відносин власності та виробничих відносин, а й найшвидше формування адекватної цим відносинам фінансово-кредитної системи. Одночасно з реформуванням економіки має відбутися динамічне становлення фондового ринку. Його формування є центральною ланкою ринкових перетворень і сприятиме оздоровленню економіки в цілому, інвестуванню її стрижневих галузей і об'єктів.

Ринок цінних паперів є найвищою формою розвитку товарно-грошових відносин. При гармонійному розвитку, розвинутій інфраструктурі, налагодженому правовому забезпеченні механізмів захисту інтересів всіх його учасників – інвесторів, емітентів, посередників – він є потужним прискорювачем економічного розвитку будь-якої країни. Тому обрана тема статті є актуальною.

Теоретико-методологічною основою статті є використання сучасних досягнень вітчизняних і зарубіжних вчених в економічній науці стосовно проблем функціонування фондового ринку. Потребу в державному регулюванні економіки обґрунтували класики економічної науки: Дж. С. Мілль, М. Туган-Барановський, Дж. Кейнс, А. Маршалл, Дж. Гікс. Проблемами і перспективами розвитку вітчизняного ринку цінних паперів займаються і чимало українських науковців, таких як В. Загорський, В. Колесник, Ю. Кравченко, О. Мозговий, Б. Стеценко та інші [4, с. 102].

Статистичною базою дослідження є дані Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Держкомстату, Міністерства фінансів та економічних і політичних періодичних видань.

Державне регулювання фондового ринку у розвинених країнах є необхідністю оперативного вирішення проблем, передусім у випадках, коли діяльність учасників цього ринку не забезпечує надходження у необхідних обсягах фінансових ресурсів до ділових одиниць. Збалансована комбінація ринкових і державних регуляторів забезпечуватиме реалізацію стратегічних цілей розвитку фондового ринку України, недостатній розвиток якого гальмує інвестиційні процеси, стримує структурну перебудову вітчизняної економіки, що унеможлиблює підвищення її конкурентоспроможності.

Держава, володіючи чіткою стратегією і програмою реформування, є єдиним джерелом становлення цивілізованого фондового ринку, здатна у найкоротші терміни і з найменшими втратами створити умови для його подальшого розвитку.

В Україні потребує подальшого дослідження проблема щодо інструментів державного регулювання фондового ринку, його спроможності забезпечити ефективний розвиток цього ринку в умовах глобалізації.

Метою та завданнями даної статті є дослідження ролі держави у регулюванні фондового ринку України, окреслення перспектив розвитку процесу цього регулювання.

Предметом дослідження є національний фондовий ринок, що являє со-

бою економічний простір, де формуються і функціонують відносини купівлі-продажу фінансових інструментів, що знаходять свій вияв у цінних паперах.

В цілому можна зазначити, що подальший розвиток національного фондового ринку стримується рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів. Найголовнішими серед яких є:

- кризовий стан української економіки, високий рівень інфляції, відсутність стабільної національної грошової одиниці;

- відставання існуючої законодавчої та нормативно-правової баз функціонування фондового ринку від розвитку реальних процесів на ньому;

- слабкість і недостатність державного регулювання національного ринку цінних паперів;

- відсутність гарантій по операціях з цінними паперами, недовіра населення та його психологічна невідповідність до операцій на фондовому ринку;

- відсутність гарантій держави щодо захисту грошових заощаджень населення.

В Україні, як і в цілому світі, стан фондового ринку відображає стан розвитку економіки в цілому. Він характеризується несформованими традиціями і правилами роботи, що зумовлює потребу в запровадженні системи ефективного регулювання й управління, насамперед із боку держави [6, с. 5].

На думку економістів, для подальшого ефективного розвитку фондового ринку в Україні слід здійснити певні позачергові заходи:

- забезпечити зосередження торгівлі цінними паперами тільки на організаційно оформленому біржовому та позабіржовому ринках;

- розширити сферу діяльності інвестиційних інвесторів в Україні шляхом удосконалення нормативної бази діяльності інститутів спільного інвестування;

- вдосконалити систему спеціалізованих організацій інфраструктури фондового ринку, зокрема національного депозитарію, зберігачів цінних паперів та розрахунково-клірингових установ;

- створити сприятливі умови для обігу цінних паперів іноземних емітентів на території України і цінних паперів резидентів за її межами;

- поліпшити механізм залучення вільних коштів суб'єктів господарювання через систему внутрішніх місцевих позик;

- удосконалити законодавчу й нормативну бази оподаткування операцій із цінними паперами на первинному та вторинному ринках;

- запобігати виникненню неорганізованих паралельних ринків на шкоду ліквідності централізованого ринку, який є єдиним ринком, що створює можливості для попиту і пропозиції [4, с. 107].

Разом із тим фондовий ринок України є таким, що динамічно розвивається та постійно пропонує інвесторам нові види цінних паперів. Сьогодні такими цінними паперами є акції й корпоративні облігації, поява яких зумовлена об'єктивними потребами виробництва, оскільки вони слугують важливим інструментом централізації реальних капіталів. Крім того, розвивається ринок муніципальних запозичень і ринок похідних цінних паперів (деривативів) [5, с. 97].

В Україні державне регулювання фондового ринку передбачає комплекс заходів щодо упорядкування, контролю, нагляду за ринком цінних паперів, запобігання зловживанню й порушенню чинного законодавства учасниками цього ринку і впливає на діяльність усіх учасників відповідно до цілей і принципів, обраних державою.

Державне регулювання фондового ринку є у всіх країнах, воно має свої специфічні риси і навіть суттєві відмінності, проте в цілому передбачає:

- реалізацію єдиної державної політики у сфері випуску та обігу цінних паперів та їх похідних;

- створення умов для ефективною мобілізації та розміщення учасниками ринку цінних паперів фінансових ресурсів з урахуванням інтересів суспільства;

- отримання учасниками ринку цінних паперів інформації про умови випуску та обігу цінних паперів, результати фінансово-господарської діяльності емітентів;

- забезпечення рівних можливостей для доступу емітентів, інвесторів і посередників на ринок цінних паперів;

- гарантування прав власності на цінні папери, захист прав учасників фондового ринку;

- дотримання учасниками ринку цінних паперів вимог актів законодавства;

- запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції на ринку цінних паперів, контролю за прозорістю й відкритістю цього ринку.

Варто зазначити, що світова практика свідчить про багатоманітність форм державного регулювання ринку цінних паперів. Деякі дослідники виділяють ті, що мають спільні риси: прийняття актів законодавства з питань діяльності учасників фондового ринку; регулювання випуску та обігу цінних паперів; визначення прав та обов'язків учасників ринку цінних паперів; проведення реєстрації емісії цінних паперів та її поширення; визначення умов продажу та розміщення цінних паперів.

На сьогодні основними нормативними документами, які регулюють діяльність суб'єктів фондового ринку, є: Закони України «Про цінні папери і фондову біржу», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про акціонерні товариства», «Про банки та банківську діяльність», «Про національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» та інші.

Законодавче регулювання фондового ринку України потребує вдосконалення в синергії з процесом реформування економіки країни та накопиченням досвіду з випуску та обігу цінних паперів і формування інфраструктури фондового ринку. Доцільно зауважити, що важливу й пріоритетну роль у законодавчому регулюванні ринку цінних паперів відіграють: на національному рівні – Національний банк України і Державна податкова адміністрація, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку; на міжнародному рівні – акти міжнародних фінансових організацій (договори, угоди, укладені міжнародними організаціями і фінан-

совими інститутами у сфері розвитку, функціонування та регулювання фондового ринку). На нашу думку, участь України в укладанні таких актів сприяє подальшій інтеграції нашої держави в міжнародні ринки капіталу.

На фінансовому ринку держава виконує функції не тільки регулятора, а й бере безпосередньо участь у русі фінансових активів, виступаючи як позичальником, так і кредитором. Звичай державою є позичальником. Найяскравіше це проявляється в процесі управління державним боргом.

Державний та гарантований державою борг України станом на 31 жовтня 2010 року становив 405,31 млрд. грн. (табл. 1).

Аналіз динаміки державного боргу України свідчить про те, що протягом січня – жовтня 2010 року він збільшився майже на 81 млрд. грн. (або на 36%).

Гарантований державою борг України за 10 місяців 2010 року збільшився на 6 млрд. грн. (або на 7%).

Протягом січня – жовтня 2010 року сума державного та гарантованого державою боргу України збільшилася на 87 млрд. грн. (або на 28%). Зростання даного показника впродовж 10-ти місяців свідчить про нестабільність вітчизняної економічної системи та необхідність прийняття певних рішень в сфері державного регулювання економіки України.

У перспективі важливим стратегічним завданням нашої країни є розвиток державної програми щодо створення базового учасника фондового ринку, вітчизняного інвестора.

Потрібно звернути увагу на те, що наймасовіший інвестор на фондовому ринку – це населення, яке, як правило, не має ні спеціальних знань, ні спеціальних кваліфікацій у сфері обігу цінних паперів.

Таблиця 1

Державний та гарантований державою борг України (млрд. грн.)

	2005	2006	2007	2008	2009	31.10.2010
Державний борг	63,15	66,11	71,29	130,69	227,00	307,93
Структура державного боргу	81%	82%	80%	69%	71%	76%
Гарантований державою борг	15,00	14,43	17,45	58,72	90,91	97,39
Структура гарантованого державою боргу	19%	18%	20%	31%	29%	24%
Разом	78,15	80,55	88,74	189,41	317,90	405,31

Джерело: складено автором на підставі даних Міністерства фінансів України

ВИСНОВКИ

В цілому можна відзначити, що існує ще багато аспектів у даній проблематиці, які потребують подальшого наукового дослідження. Таким чином, проблема функціонування фондового ринку залишається актуальною і потребує подальшого дослідження. У зв'язку з цим є нагальна потреба в удосконаленні інфраструктури вітчизняного ринку цінних паперів поряд із механізмом його державного регулювання.

Огляд економічної літератури [3, с.5; 5, с.96] дозволяє зробити висновок, що державне управління фондового ринку має здійснюватися в таких напрямках:

- забезпечення захисту прав інвесторів, прозорості, справедливості й ефективності фондового ринку;
- сприяння чесній конкуренції на фондовому ринку, збільшення ринкової капіталізації та економічне зростання держави;
- створення атмосфери довіри серед усіх учасників фондового ринку;
- створення сприятливих умов і забезпечення однакових можливостей для учасників фондового ринку;
- реалізація єдиного системного підходу до розвитку законодавства щодо фондового ринку;
- забезпечення вільного доступу до інформації;
- заохочення нових учасників до діяльності на фондовому ринку, оптимізація
- процедур входження на фондовий ринок.

Висновки, отримані у роботі, можуть бути корисними для потенційних інвесторів фондового ринку України.

Література

1. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» № 2592-VI (2592-17) від 07.10.2010 // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 13. – с.181.
2. Закон України «Про цінні папери і фондовий ринок» № 2601-VI (2601-17) від 08.10.2010 // Відомості Верховної Ради України. - 2006. - № 31. - с.268.
3. *Базилевич В.Д.* Розвиток фінансового ринку в сучасних умовах // *Фінанси України.* – 2009. - № 12, С. 5.
4. *Баула О.В., Ватаманюк З.Г.* Інституційна ефективність ринку цінних паперів в Україні ?? *Фінанси України.* – 2008. – № 3 – с.101-110.
5. *Чернишук В.Р., Данькевич А.П.* Розвиток ринку цінних паперів: проблеми та перспективи // *Фінанси України.* – 2008. - №8, С. 96.
6. *Яценюк А.* Фондовий ринок України: проблеми та перспективи розвитку // *Вісник НБУ.* - 2004. - № 11, С. 4-9.
7. Асоціація з цінних паперів та фінансових ринків. Офіційний сайт в мережі Інтернет. – <http://www.smida.gov.ua> –
8. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт в мережі Інтернет. – www.ukrstat.gov.ua
9. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт в мережі Інтернет. – <http://www.minfin.gov.ua>